

УДК 343.91(497.11)
Bibliid 1451-3188, 14 (2015)
Год XIII, бр. 54, стр. 307-329
Изворни научни рад

др Милан КЛИСАРИЋ
др Здравко СКАКАВАЦ¹

АКТУЕЛНИ ТРЕНДОВИ СТАЊА КРИМИНАЛИТЕТА ПУНОЛЕТНИХ ЛИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

ABSTRACT

The subject of this paper is the current trends of the crime situation of adults in the Republic of Serbia from 2002 - 2013. The basic research question is: "What is the trend of crime adults in the Republic of Serbia and in this regard, which are worrying trends?" Access to research is mostly quantitative and partly qualitative. Research methods are statistical, causal and content analysis. The paper considers the external factors of crime in the Republic of Serbia, as well as political, economic, geo-strategic, demographic and social environment and performed certain comparisons with indicators from the EU. Then, it is determined the general trend and geographical distribution of crime and the trend of certain groups of crimes and their connection with key causes. The paper is particularly drawn to the phenomenon of so-called "Funnel" through a relationship reported and convicted of the crime and dismissal of criminal reports. It is identified as particularly worrying trend of violent and drug crimes and crimes against traffic safety. The problem that should be strongly highlighted presents corruption crime. In concluding considerations, there are recommendations of the strategic synergies of all the organs of formal social control in the fight against crime, strong determination of official policies, particularly in the adoption of the Law on examining the origin of assets that would be based on the principles of EU legislation.

Key words: crime, criminal offense, adult person, crime statics, dynamics of crime, crime trend.

¹ Факултет за правне и пословне студије у Новом Саду. Е-маил: mklisar60@gmail.com

1) УВОД

Успех у супротстављању криминалитету зависи од бројних чинилаца, а највише од нивоа познавања сложености тог феномена: узрока који га стварају и услова који му погодују, његовог обима и структуре, фреквенције (учесталости), просторне (територијалне) и временске распрострањености (дистрибуције), карактеристика извршилаца, као и трендова у одређеном временском периоду. За дубљу спознају стања криминалитета на националном нивоу потребна је примена комплексних аналитичких метода. Аналитичка спознаја криминалног проблема може да пружи корисне повратне информације о квалитету рада државних органа надлежних за супротстављање криминалитету (полиције, јавног тужилаштва, судова и др). То за озбиљне институције представља вредан извор информација за заснивање стратегија рада – превентивних и корективних мера ради сталног побољшања резултата у супротстављању криминалитету. У том циљу и ради бољег одређења и разумевања основе проблема истраживања у овом раду спроведено је истраживање стања криминалитета пунолетних лица у Републици Србији за период 2002–2013. године. Сматрамо да је период од 12 година довољан за извлачење ваљаних закључака о стању криминалитета, а посебно трендовима његовог развоја. Истраживање има методолошки сложену грађу, засновану на статистичкој методи и узрочно-последичној анализи. Коришћени извори података за ово истраживање су: билтени Републичког завода за статистику Р. Србије: бр. 558 под називом: „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији 2011 – Пријаве, оптужења и осуде“², у коме се даје упоредни преглед пријављених, оптужених и осуђених лица на територији Р. Србије за период од 2002. до 2011. године (десет година); Саопштење СК 12 од 15.07.2013. „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Р. Србији, 2012“; Саопштење СК12 од 15.07.2014. “Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2013.” Бољи описи и објашњења стања могли би се дати из прегледа индивидуалних случајева, извршилаца, жртава и њихових веза са ужим или ширим друштвеним контекстом. Међутим индивидуални случајеви су недоступни и тешко се преводе у статистичке показатеље због фаворизовања једних, а занемаривања других карактеристика посматраног случаја.

Предмет истраживања овог рада, дакле чини криминалитет пунолетних лица, не укључујући анализу организованог криминалитета. Конкретно,

² Правосудна криминална статистика Р. Србије користи француски модел вођења података о криминалитету, дакле у првом плану лицима – пунолетним и малолетним и у оквиру тих категорија и кривичним делима.

размотрени су: спољни чиниоци криминалитета у Републици Србији, са упоређивањем са одређеним индикаторима из ЕУ; криминалитет пријављених пунолетних лица, посматран у статистици и динамици - општи тренд и структура кривичних дела на узорку од девет група кривичних дела; територијална дистрибуција пријављених лица; структура пријављених пунолетних лица по познатом и непознатом учиниоцу и исходу одбачених кривичних пријава; осуђена пунолетна лица са општим трендом и закључна разматрања.

2) СПОЉНИ ЧИНИОЦИ КРИМИНАЛИТЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Спољни чиниоци криминалитета су разматрани као географски, демографски, друштвени, политички и економски услови који имају својство узрока криминалитета као масовне појаве. Република Србија се налази у региону југоисточне Европе са укупном површином од 88.361 км² и 2.155 км граничне линије – граничи се са 8 земаља.³ Река Дунав је важан пловни правац који повезује средњу Европу са Црним морем. Такође, развијени су и копнени и ваздушни правци према европским и азијским земљама. Географски положај, као и друге географске карактеристике пружају Србији велике могућности за политичку, економску, безбедносну и друге врсте регионалне и међународне сарадње. Истовремено, таква позиција представља стални извор појачаних ризика и претњи од транснационалног криминала различитих врста, као што је тероризам, недозвољена трговина дрогом, људским бићима, оружјем, возилима и друго. Према подацима агенције *UN Office on Drugs and Crime*, Србија је транзитна земља за дроге из Авганистана и Јужне Америке.⁴ Србија, земља на раскрсници путева истока и запада, различитих и често супротстављених религија: хришћанства – православног и католичког и ислама, током њене бурне историје често је била мета освајања од стране великих империјалистичких сила, али и појединих држава са којима се граничи. Освајачи су поред пљачкања, пустошења и тек понеке грађевине, за собом остављали културно, национално и идеолошки подељен, па чак и супротстављен народ, чије последице су и данас више или мање, зависно од региона, присутне. Република Србија је вишенационална заједница у којој већину чине Срби (82,86%), затим Мађари, Бошњаци, Роми, Југословени, Хрвати, Црногорци, Албанци и други. Према попису становништва из 2011. године, Србија броји

³ Интернет: <http://sh.wikipedia.org/wiki/srbija#geografija>, 19.02.2013.

⁴ Интернет: www.stopdrogama.org, 17.06.2010.

7.186.862 становника (без АП Косово). У односу на попис вршен 1991. (7.822.795) и 2002. (7.498.001), такође не рачунајући АП Косово, евидентан је значајнији пад укупног броја становника, у размацима од по 10 година, скоро равномерно за око 300.000 или за 20 година нешто више од 600.000 становника.⁵ Основни узрок значајнијем паду броја становника у наведеном периоду је негативан природни прираштај и миграција млађег света у иностранство, најизраженија у категоријама од 20 до 29 година. Тенденција пада укупног броја младе популације има за последицу појаву тенденције повећања броја старије популације, посебно у категоријама од 55 година па надаље. Такође, у посматраном периоду бележи се одлив становништва из свих региона Србије, у чему по броју одлива становништва предњачи Југ Србије – за последњих десет година иселило се више од 200.000 становника. Мањи број региона бележи пораст броја становника: Београд, Нови Сад и Нови Пазар. Београдски регион се за последњих десет година повећао за 62.997 становника. Наведене демографске карактеристике Србије, посебно одлив способне, школоване и талентоване омладине, конвергенција становника према Београду и већим насељеним местима, посебно демографско слабљење Југа Србије има посебног значаја, не само за стратегије образовања, смањење сиромаштва, младих, већ и за стратегију безбедности и супротстављања криминалитету. У срединама са великом густином насељености, као што је Београд, Нови сад и Ниш, прилично развијенијом економијом у односу на рурална подручја и концентрисаним капиталом на малом простору, уз то са неједнаким могућностима за досезање високих места на лествици друштвене стратификације ствара се више могућности за вршење криминалитета свих врста, од багателног до високо организованог и транснационалног. Са друге стране, слабо насељена или ненасељена подручја, као што је јужни појас Србије, тешко се контролишу и имају повећан ризик од територијалних аспирација и терористичких активности из других држава. Према укупном бруто друштвеном производу (BDP) на годишњем нивоу и по становнику, Србија спада у ред економски веома неразвијених земаља у Европи и свету. Јавни дуг Србије се повећава из године у годину, тако да он на нивоу опште државе, према последњим извештајима од 31.11.2014, износи 23.197.492.981 евра⁶. Србија располаже са око 2.961.000 радно-способног становништва, са административном стопом незапослености од 30% (први квартал 2014), што

⁵ Извор: Републички завод за статистику, објављене публикације, Становништво, старост и пол – попис становништва 2011. У Републици Србији, Београд 2012.

⁶ Интернет: <http://www.javnidug.gov.rs/default.asp?P=46&MenuItem=4>, 08.05.2015.

је прилично више у поређењу са просечном стопом незапослености од 10,4% у Европској Унији. Страначка запошљавања профитне позадине, која не водећи рачуна о квалитету људи и каријерном систему у јавном сектору, побољшавају стопу незапослености тек за неколико процената, али тиме јавном сектору наносе већу штету од користи. Криминална приватизација друштвене, па и државне имовине од стране људи који су били на „извору“ таквих могућности, довело је до тешког раслојавања друштва на слој новообогатених и сиромашних и једва препознатљивим средњим сталезом. Изражена економска неједнакост српског друштва, сиромаштво и хедонистички прорачун корисности од извршења кривичног дела су постали снажан и непосредни чинилац имовинског криминалитета у Србији (Беговић, Б. 2007:124). Према подацима Транспаренси Интернационала (*Transparency International*)⁷ Србија припада групи земаља са високим ризиком од корупције и ниским степеном независности судства. Политички тоталитаризам је у великој мери бирократским процедурама и коруптивним односом ограничио оснивање малих предузећа која би могла да значајно побољшају привредне капацитете земље. Систем друштвених вредности заснован на етичким принципима, професионализму и патриотизму, који је стрпљиво развијан до 90-их, у садашњој друштвеној стварности скоро да се не препознаје. Преминација политике на српској сцени, без обзира која политичка странка долазила на власт, се очитује у свим сегментима друштва. Криминалне афере високих државних службеника махом „падају у заборав“, исти остају и даље на својим позицијама или се смењују без ваљаних образложења и последица. Важна предизборна обећања грађанима се касније током владавине и не спомињу, као што су доношење Закона о испитивању порекла имовине, који је нужен за озбиљан обрачун са корупцијом у земљи, смањење бројних и углавном непотребних владиних агенција, озбиљна реформа јавне управе, испитивање политичке позадине атентата највиших државних службеника и др. Корупција у свим сегментима јавног живота је тако снажно присутна да је постала нешто сасвим уобичајено и „нормално“ за нашу заједницу. Стиче се утисак да су грађани навикли да живе са том врстом друштвеног проблема. Такође, не постоји истинска политичка воља да се она сузбија. Нико се у земљи и не пита, па чак ни полиција, како је могуће да државни службеник за релативно кратко време стекне имовину и/или живи на “високој ноzi” што његова редовна службеничка примања никако не могу да подрже. За разлику од свега горе наведеног, а што може бити охрабрење, реформски процеси у јавном сектору

⁷ Интернет: <http://www.transparency.org.uk>, од 15.02.2013. год.

се у последње две године значајније мењају због озбиљнијег приближавања Србије Европској Унији. Тако на пример, Министарство унутрашњих послова је, доласком новог министра, током 2014. године озбиљно подржало развојне пројекте Европске уније у области управљања људским ресурсима, увођења модела полицијског рада у локалној заједници (*Community Policing*), модела полицијског менаџмента *Intelligence Led Policing* и др. С обзиром на наведено, може се констатовати да је криминалитет у Србији системски, транзицијски и аномијски феномен. Кумулативно дејство различитих чинилаца изразите криминализације актуелног српског друштва огледа се, са једне стране у дубоким коренима неких видова криминала у Србији, а са друге, у сложеном спектру криминалитета.

3) КРИМИНАЛИТЕТ ПУНОЛЕТНИХ ЛИЦА

Коришћени подаци за анализу криминала у Републици Србији за период 2002–2013. годину односе се на: укупан број пунолетних учинилаца кривичних дела, територијалну дистрибуцију и структуру кривичних дела – пријављених и осуђених.⁸

Пријављена пунолетна лица

Општи тренд пријављених пунолетних лица дат је у табели 1.

Табела 1: Пријављена пунолетна лица, 2002–2013.

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
104061	95733	88453	100536	105701	98702	101723	100026	74279	88207	92879	91411

У посматраном дванаестогодишњем периоду, у просеку, 95.142 пунолетна лица пријављено је годишње или приближно 11 лица на сваких сат времена. Највећи број пријављених лица регистрован је 2006. године - 105.701, а најмањи 2010. – 74.279, чији распон варијације износи око 30.000 лица, што је за 25,74% мање пријављених у односу на претходну 2009. годину. До 2010. године број пријављених лица није значајније варирао,

⁸ Под појмом пунолетни учинилац кривичног дела подразумева се учинилац кривичног дела који је у време извршења дела имао навршених 18 година живота а кривично дело је учинио као: извршилац, саизвршилац, подстрекач или помагач.

осим 2003. године, а последње 2010. године долази до значајнијег пада броја пријављених лица, да би се тренд раста наставио 2011, 2012. и 2013 године. Стопа (квота) криминала за 2013. годину за пријављена пунолетна лица у Србији износи 1.587 (количник између броја укупно извршених кривичних дела пунолетних пријављених лица – 91.411 и броја лица старијих од 18 година - 5.759.590 у Србији, помножен са 100.000).

() 2011.

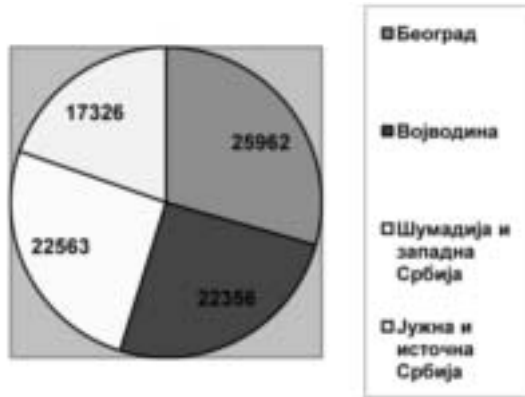
Територијална дистрибуција криминалитета у Републици Србији се посматра по регионима, а то су: Београд, Војводина, Шумадија и Западна Србија, Јужна и Источна Србија. Табела 2 приказује дистрибуцију пријављених пунолетних учинилаца у 2011. години у односу на регионе у Србији, њихов број пунолетних становника, стопу криминала и часовник злочина (количник броја пријављених лица за кривична дела и броја сати у години).

Табела 2: Територијална дистрибуција пријављених пунолетних лица у 2011.

Београд	1342182	25962	1.934	2,96/x
Војводина	1544507	22356	1.447	2,55/x
Шумадија и Западна Србија	1615892	22563	1.396	2,57/x
Јужна и Источна Србија	1257009	17326	1.378	1,97/x

Према статистичким показатељима у приложеној табели може се видети да је, осим у случају београдског региона, број пријављених лица за извршена кривична дела већи у регионима са већим бројем становника и да се стопа криминала пријављених пунолетних лица по регионима, искључујући београдски, незнатно разликује.

Графикон 1: Територијална дистрибуција пријављених пунолетних лица у 2011.

Посматрано у односу на статистичке показатеље у 2011. години око 30% или једна трећина криминалитета је извршена на територији – региону Београд, што је знатно више од учешћа популације тог региона у односу на број пунолетних становника Републике (око 23% или једна петина пунолетног становништва), што потврђује криминолошку хипотезу да дистрибуција криминала зависи од основних чинилаца: броја становника, величине простора на коме се налази популација, густине насељености и концентрације, односно дистрибуције капитала. То такође значи, да су могућности и изазови да се учини кривично дело у Београду много веће него у другим мањим местима, те да је и стопа криминала знатно већа.

У табели 3 дата је структура кривичних дела пријављених лица по врстама кривичних дела, не свих, већ само оних који представљају репрезентативан узорак по критеријуму значајности (степен друштвене опасности кривичних дела) и динамици кретања (трендовима).

Табела 3: Структура кривичних дела пријављених пунолетних лица

Год.	Живота и тела	Слобода и права човека и грађанина	Привреде	Имовине	Безбедн. Јавног саобраћаја	Јавног реда и правног саобраћаја	Службене дужности	Здравља људи	Брака и породице
2002	5425	1048	6047	64127	7105	6176	5312	1177	1372
2003	5043	1058	5405	53704	6435	7234	5535	2053	1944
2004	5784	1043	5255	43242	6775	7363	5356	3257	2450
2005	5610	1062	4721	52411	6654	6957	5253	4435	2836
2006	5547	1147	2868	56050	7000	6631	4343	4260	3680
2007	5364	1188	2663	48113	7639	7072	4244	4440	4257
2008	5297	1357	3099	47437	8677	8055	4140	4895	5250
2009	4912	1501	3131	47343	8140	7628	4073	4490	5617
2010	3381	1786	2479	31618	5265	5984	3209	4052	4657
2011	3908	2470	2957	39742	6447	6798	3798	3409	5868
2012	3923	2676	3221	45291	7186	6767	3516	3603	6182
2013	3734	2850	3397	45899	7773	5569	2602	3454	6268

Из горње табеле може се видети да у структури кривичних дела пријављених лица доминирају кривична дела против имовине. Тако на пример за 2002. годину она чине приближно 60% од укупног броја пријављених лица за ту врсту кривичних дела или за 2010. око 42%. Ако се имовинским кривичним делима придруже и кривична дела против привреде, с обзиром на исти мотив вршења – стицање имовинске користи на незаконит начин, тај проценат имовинских кривичних дела се повећава још за око 3–5%.

Кривична дела против *живота и тела* имају у просеку 4.827 лица пријављено годишње. Највећи број пријављених лица регистрован је у 2004. години – 5.784, а најмањи 2010. године – 3.381, чији распон варијације износи 1.646, што је за 41,54% мање у односу на годину максималног криминалитета или за 31,16% мање у односу на претходну 2009. годину.

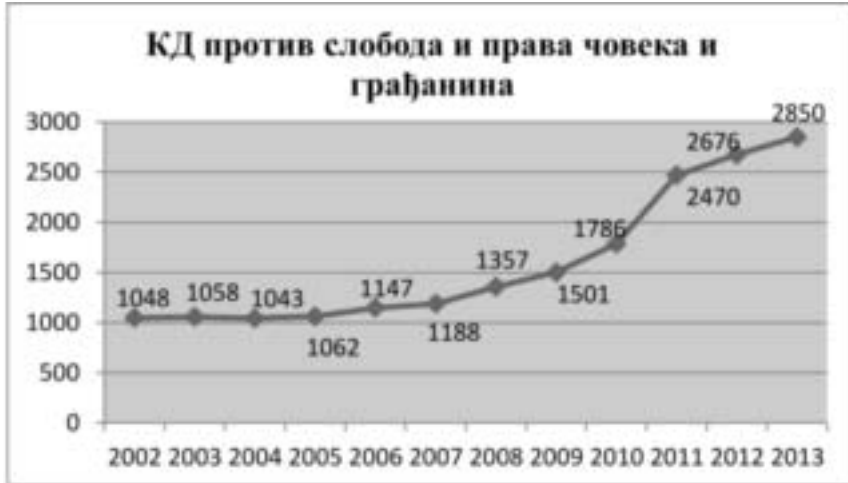
Графикон 2: Тренд броја кривичних дела против живота и тела 2002–2013.

Тренд броја ове групе кривичних дела је у мањим варијацијама у стагнацији од 2002. до 2009. а онда 2010. бележи нагли пад и благи пораст наредних 2011., 2012. и 2013. године. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 3.923 лица или 4,22% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљеније кривично дело у овој групи за 2012. годину су: кривично дело *Лаке телесне повреде* – 1.802 пријављених лица или 45,93% од укупног броја пријављених лица за ту групу кривичних дела, што је 0,2 лица на сваких сат времена, затим кривично дело *Тешке телесне повреде* – 1.197 пријављених или 30,51%, што је 0,13 лица на сваких сат времена, док су кривична дела са смртном последицом (*Убиство, Тешко убиство, Убиство на мах, Убиство детета при порођају, Нехатно убиство*) заступљена са 7,6% или са укупно 302 пријављених лица, што је 0,82 лица сваког дана у години.

Кривична дела против *слобода и права човека и грађанина* имају у просеку 1.598 пријављених лица годишње. Највећи број пријављених лица регистрован је 2013. године - 2.850, а најмањи 2002. када је регистровано 1.048 лица, чији распон варијације износи 1.802 што је за 171,94% више у односу на годину минималног криминалитета.

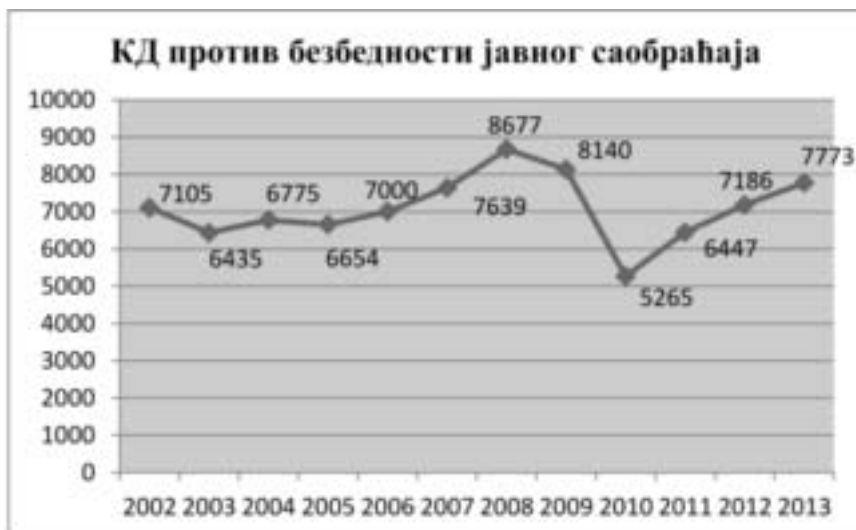
Графикон 3: Тренд броја кривичних дела против слобода и права човека и грађанина

Тренд броја ове групе кривичних дела је у порасту, до 2008. године у благом, а затим у преосталом периоду до 2013. у наглом порасту. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 2.676 лица или 2,88% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста кривичних дела у овој групи за 2012. годину је кривично дело *Угрожавање сигурности* са 2.181 пријављених лица или 81,50% од укупног броја пријављених лица за ту групу дела, што је 0,25 лица на сваких сат времена у години, док кривична дела извршена са циљем одузимања слобода кретања (*Противправно лишење слобода и Отмица*) партиципирају са 2,9% или са укупно пријављених 79 лица.

Кривична дела против *безбедности јавног саобраћаја* имају у просеку 7.091 пријављених лица годишње. Највећи број пријављених лица регистрован је 2008. године – 8.677, а најмањи 2010. године, када је регистровано 5.265 лица, чији распон варијације износи 3.412 или 39,32% мање у односу на годину максималног криминалитета.

Графикон 4: Тренд броја кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја

Тренд броја ове групе кривичних дела је у благом порасту све до 2008. године, а затим се бележи нагли пад 2010., да би 2011., 2012. и 2013. године број кривичних дела поново порастао. Разлог великом и наглом паду кривичних дела у овој области безбедности у 2010. години су нови Закон о безбедности у саобраћају и одговарајуће интензивне акције саобраћајне полиције. Наиме, 11. децембра 2009. године на снагу је ступио нови Закон о безбедности у саобраћају, са знатно поштреном казненом политиком, која се примењује од 1. Јануара 2010. године. Новим законом предвиђен је низ новина у систему надзора и кажњавања учесника у саобраћају, попут уписивања казних поена у возачке дозволе, кажњавања учесника на основу снимака видео камерама, високих новчаних и затворских казни за учињене прекршаје. Ригорозна контрола саобраћајне полиције током 2010. године резултирала је са преко 117.000 прекршајних пријава, од чега је 12.500 возача затечено како током вожње комуницирају мобилним телефоном. Законодавне, извршне и казнене мере у спровођењу Закона резултирале су значајним побољшањем стања у области безбедности саобраћаја већ у првом тромесечју 2010. године – евидентирано је за око 40% мање кривичних дела у односу на исти период претходне године.⁹ За ову групу кривичних дела у 2012. години

⁹ Извештај Мисије ОЕБС-а у Републици Србији „Јавно мњење о реформи полиције – трећи талас истраживања“, новембар 2010, стр. 3. 10 Извор: извештаји агенције Ipsos –

пријављено је укупно 7.186 лица или 7,73% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста кривичних дела у овој групи за 2011. годину је кривично дело *Угрожавања безбедности јавног саобраћаја* са 7.140 пријављених лица или 99,3% од укупног броја пријављених лица за ту групу дела, што је 0,81 лице на сваких сат времена.

Кривична дела против *здравља људи* имају у просеку 3.627 пријављених лица годишње. Највећи број пријављених лица регистрован је 2008. године са 4.895, а најмањи 2002. године, када је регистровано 1.177 лица, чији распон варијације износи 3.718 или за 315% више у односу на годину минималног криминалитета.

Графикон 5. Тренд броја кривичних дела против здравља људи

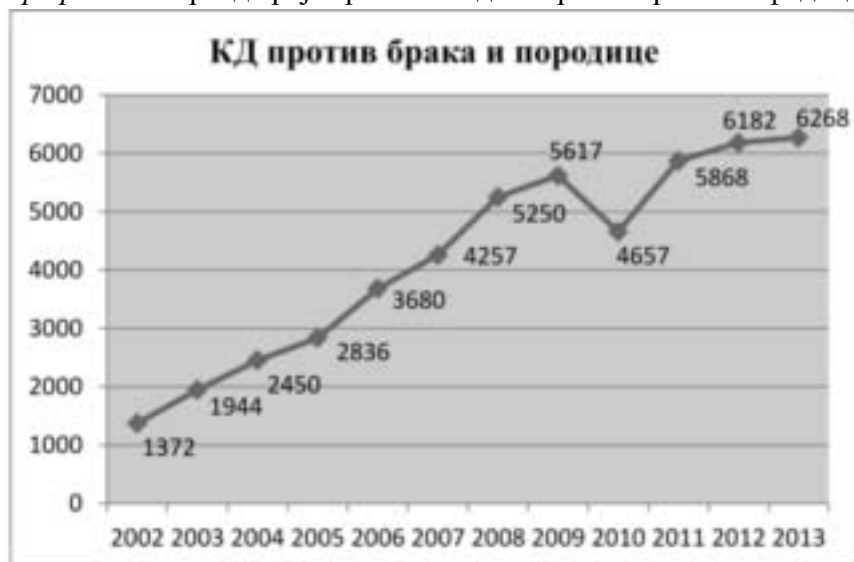
Ова група кривичних дела има тренд наглог пораста броја кривичних дела до 2005. године, онда нешто умеренијег раста до 2008. и благог пада до 2011. када се бележи број кривичних дела приближан оном из 2004. године. Према подацима Републичког завода за статистику Србије (Билтен 558 и СРБ 199 СК12 150713) велику већину, око 97% ове групе кривичних

Strategic marketing и Мисије ОЕБС-а у Р Србији: „Јавно мњење о реформи полиције“ за 2008, 2009, 2010.

дела чине кривична дела нарко криминала (*Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, Неовлашћено држање опојних дрога, Омогућавање уживања опојних дрога*), што је 0,37 пријављених лица на сваких сат времена. Присуство великог броја кривичних дела нарко криминала у Србији праћено је и опажањем грађана и јавности да је нарко криминал један од најтежих безбедносних проблема у земљи¹⁰. Нарко криминал у Србији представља део свеукупног унутрашњег стања безбедности у земљи и стратегије супротстављања која се годинама спроводи, али је истовремено и део светске борбе против ове врсте криминала, посебно транснационалног са елементима организованости. Те године је пријављено и 58 лица за кривично дело Несавесно пружање лекарске помоћи. Ова група кривичних дела по броју пријављених лица партиципира у укупном криминалу за 2012. годину са 3,8%.

Кривична дела против *брака и породице* имају у просеку 4.198 пријављених лица годишње. Највећи број пријављених лица регистрован је 2013. године са 6.268, а најмањи 2002. године, када је регистровано 1.372 лица, чији распон варијације износи 4.896 или за 356% више у односу на годину минималног криминалитета.

Графикон б: Тренд броја кривичних дела против брака и породице

¹⁰ У билетену 558 Републичког завода за статистику здружено су дати подаци за групу кривичних дела против јавног реда и мира и за групу кривичних дела против правног саобраћаја.

Кривична дела против брака и породице имају тренд великог пораста све до 2009. године, а онда се бележи мањи пад 2010. године, да би следећих 2011., 2012. и 2013. године имао нагли скок. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 6.182 лица или 6,65% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста кривичних дела ове групе за 2012. годину је кривично дело *Насиље у породици* за које је у 2012. години било пријављено 3.624 лица или 58,62%, што је 0,4 лица на сваких сат времена. Подаци за ово кривично дело су алармантни јер је само у периоду прва два месеца 2013. године 11 жена лишено живота, као последица кривичног дела насиља у породици. Основни узроци за пораст броја овог кривичног дела су велики притисак друштвене деструкције на породицу, као и љубомора и сумња у неверство брачног супружника.

Кривична дела против *привреде* имају у просеку 3.770 пријављена лица годишње. Тренд броја ове групе кривичних дела је у знатном паду до 2007. године, са благим повећавањем у 2011., 2012. и 2013. години. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 3221 лице или 3,46% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста кривичних дела у овој групи за 2012. годину је кривично дело *Пореске утаје* са 1132 пријављена лица или 35,14% од укупног броја пријављених лица за ту групу дела, затим долазе кривична дела *Злоупотреба овлашћења у привреди* (514), *Недозвољена трговина* (195), *Фалсификовање новца* (167), *Кријумчарење* (141) и *Прање новца* (141).

Кривична дела против *имовине* имају у просеку 47.914 пријављених лица годишње. Тренд броја ове групе кривичних дела је, са већим варијацијама, у значајнијем паду. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 45.291 лице или 48,76% од укупног броја пријављених лица за ту годину, што имовински криминалитет чини најмасовнијом врстом криминалитета. Најзаступљенија врста кривичних дела у овој групи за 2012. годину је кривично дело *Тешке крађе* са 17.191 пријављених лица или 37,95% од укупног броја пријављених лица за ту групу дела, што је 1,9 лица на сваких сат времена, затим следе кривична дела *Крађе* (15.102 или 1,7 лица на сваких сат времена), *Преваре* (2.544), *Ситно дело крађе, утаје и преваре* (1364), *Разбојништва и Разбојничке крађе* (3.345 или 0,38 лица на сваких сат времена).

Кривична дела против *јавног реда и правног саобраћаја* имају у просеку 6.852 пријављених лица годишње.¹¹ Тренд броја ове две групе кривичних

¹¹ Извор: Публикација агенције Ipsos Strategic Marketinga, „Јавно мњење о реформи полиције, трећи талас истраживања“, Београд 2010.

дела је са мањим варијацијама у благом порасту. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 6.767 лица или 7,28% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста кривичних дела у групи кривичних дела против јавног реда и мира (4.022) за 2012. годину је кривично дело *Насилничко понашање* са 2108 пријављених лица или 52,41%, што је 0,24 лица на сваких сат времена, кривично дело *Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја* са 987 пријављених лица или 24,54% од укупног броја пријављених лица за ту групу дела, кривично дело *Недозвољен прелазак државне границе и кријумчарење људи* (279) и *Насилничко понашање на спортској приредби* (257). Најзаступљенија врста кривичних дела у групи кривичних дела против правног саобраћаја (2.745) су кривична дела фалсификовања (*Фалсификовање исправе, Посебни случајеви фалсификовања исправе, Фалсификовање службене исправе*) којима се скоро исцрпљује укупан број пријављених лица за ту групу кривичних дела.

Кривична дела против *службене дужности* имају у просеку 4.281 пријављених лица годишње. Тренд броја ове две групе кривичних дела је, са мањим варијацијама, у значајнијем паду. За ову групу кривичних дела у 2012. години пријављено је укупно 3.516 лица или 3,78% од укупног броја пријављених лица за ту годину. Најзаступљенија врста ове групе кривичних дела за 2011. годину је кривично дело *Злоупотребе службеног положаја* са 2.110 пријављених лица или 60%, затим кривично дело *Кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика* (583), *Проневера* (469) и корупцијска кривична дела, у ужем смислу (*Примање мита и Давање мита*) заступљена са 157 пријављених лица или 4,46%.

У посматраном периоду најиндикативнија је 2010. година када је забележен нагли пад укупног броја пријављених лица за извршена кривична дела. У посматраном узорку група кривичних дела све групе, осим групе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, у тој години бележе нагли пад броја пријављених лица. Те године су се снажно осећале (још увек се осећају) последице светске економске кризе и велики број грађана је постао незадовољан својим материјалним положајем. Висока стопа незапослености, плате које стагнирају или опадају услед пада вредности динара, поскупљења основних животних намирница су чиниоци који су у великој мери допринели свеукупном песимизму грађана Србије. Такође, значајно за објашњење наглог пада криминалитета 2010. године, посебно имовинског карактера, може бити и визна либерализација за грађане Србије према земљама Европске уније (ЕУ). Одлука Савета

министара унутрашњих послова и правде ЕУ о укидању виза за грађане Србије, Македоније и Црне горе ступила је на снагу 19. децембра 2009. године. Тиме је драстично олакшана процедура коју грађани Србије морају проћи како би добили дозволу за улазак у земље ЕУ, што је директно утицало на раст броја путовања у државе чланице ЕУ. Само у првом кварталу те године забележено је до 20% више путовања у земље ЕУ него претходних година.¹² Визна либерализација и смањене могућности за чињење кривичних дела у Србији, узроковане последицама светске економске кризе, могли су 2010. године бити чиниоци који су подстакли део криминалне популације у Србији (професионалаци, вишеструки повратници, повезани са криминалним светом у иностранству) да мете кривичних дела бирају у земљама ЕУ. Ова хипотеза би могла објаснити један део смањеног криминала те године, посебно имовинског. У прилог њеној вероватноћи иде и чињеница да највећи део криминала у свакој земљи врши мали број лица – вишеструких повратника и извршилаца већег броја серијских кривичних дела.

Једно од мерила квалитета полицијског и тужилачког рада јесте откривање непријављених кривичних дела из тзв. тамног појаса и проценат расветљавања пријављених кривичних дела са непознатим учиниоцем. Стање одбачаја поднетих кривичних пријава и стање пријављених кривичних дела са непознатим и познатим учиниоцем дати су у табели 4.

¹² Под појмом пријављено лице–непознати учинилац подразумева се непознато лице–учинилац кривичног дела против кога је поднета кривична пријава јавном тужилаштву за учињено кривично дело, а учинилац и по истеку године дана није откривен.

Табела 4. Пријављена пунолетна лица, према врсти одлуке, 2002–2011.

2002	104061	74686	31716	29375
2003	95733	58053	14731	37680
2004	88453	60641	15028	27812
2005	100536	62370	15230	38166
2006	105701	63970	15357	41731
2007	98702	61992	14488	36710
2008	101723	67407	15750	34316
2009	100026	64656	15779	35370
2010	74279	50870	15082	23409
2011	88207	59674	18339	28533

Просек одбачених пријава у посматраној декади је 16,49%. Од укупно 18.339 одбачених кривичних пријава у 2011. години 9.112 или 49,68% одбачено је због недостатка доказа и 5.813 или 31,69% због тога што пријављено дело није кривично дело. То може да говори о квалитету поднетих кривичних пријава у смислу основаности и поткрепљености доказним материјалом. Просек пријављених непознатих учинилаца је 34,65%.

У табели 5 дају се подаци о одбачајима кривичних пријава и пријављених непознатих учинилаца кривичних дела по врстама кривичних дела.

Табела 5: Пријављена пунолетна лица, према врсти кривичних дела и одлуке 2011.

Кривична дела против:	Укупно Србија	Познати	Одбачена пријава	Непознати
Живота и тела	3908	3469	784	439
Слобода и права човека и грађанина	2470	2265	213	205
Привреде	2957	2840	743	117
Имовине	39742	14812	4081	24930
Безбедности јавног саобраћаја	6447	5951	2410	496
Јавног реда и мира	3859	3503	613	356
Правног саобраћаја	2939	2842	846	97
Службене дужности	3798	3715	1772	83
Кривична дела против брака и породице	5868	5868	1863	

На основу статистичких показатеља из горње табеле може се видети да, у структури пријављених кривичних дела, кривична дела против службене дужности имају највише одбачаја – 46,65%, скоро половина од поднетих пријава. Такође, висок проценат одбачаја имају и кривична дела против безбедности јавног саобраћаја (37,38%) и брака и породице (31,74%). Најнижи проценат одбачаја имају кривична дела против слобода и права човека и грађанина – 8,62%% и против имовине (10,26%). У истој структури кривична дела против имовине имају највише непознатих учинилаца – 62,72%, а најмањи кривична дела против брака и породице (0%), службене дужности (2,18%) и правног саобраћаја (3,3%).

Осуђена пунолетна лица

Осуђена пунолетна лица пружају знатно ужу слику криминала у односу на пријављена пунолетна лица. У табели 6 дају се подаци осуђених лица за извршена кривична дела у периоду од 2002. до 2013. године – општи тренд.

Табела 6: Осуђена пунолетна лица 2002 – 2013.

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
33675	33017	34239	36901	41422	38694	42138	40880	21681	30807	31322	32241

У посматраном периоду, у просеку, 34.751 пунолетних лица осуђено је годишње. Највећи број осуђених лица регистрован је 2008. године – 42.138, а најмањи 2010. – 21.681, чији распон варијације износи око 20.000 лица. Општи тренд броја осуђених пунолетних лица у односу на општи тренд броја пријављених лица је симетрично дупло смањен. На број осуђених лица утиче више фактора, као што су: квалитет обрађених и презентираних доказа које је полиција прикупила, квалитет рада тужилаштва, квалитет рада судова, бранилаца и други фактори. Дакле, на релативно мали број осуђених пунолетних лица утиче више фактора, а не само резултати рада полиције у супротстављању криминалитету. Мали проценат осуђених лица код појединих група кривичних дела, као што су кривична дела против службене дужности и против имовине може бити снажан индикатор проблема у остваривању потребног нивоа квалитета полиције у прикупљању доказног материјала за кривични поступак. Повратне информације кривичних судова о квалитету доказа које прикупља полиција биле би веома корисне за унапређење квалитета рада полиције у супротстављању криминалитету, али с обзиром да између полиције и судова постоји посредна веза преко тужилаштва, који непосредно усмеравају рад полиције, као и утицај других фактора, све те информације би морале бити критички разматране.

4) ИЗВОРИ

Беговић Борис, *Економска неједнакост и криминал: преглед теоријских и емпиријских налаза*, Зборник радова: Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, И део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007.

Билтени Републичког завода за статистику Р Србије: бр.558 под називом: „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији 2011 – Пријаве, оптужења и осуде“.

Игњатовић Ђорђе, *Криминологија*, једанаесто измењено издање, Досије студио, Београд, 2011.

Извештај Мисије ОЕБС-а у Р Србији „Јавно мњење о реформи полиције – трећи талас истраживања“, новембар 2010.

- Извештаји агенције Ipsos – Strategic marketing и Мисије ОЕБС-а у Р Србији: „Јавно мњење о реформи полиције“ за 2008, 2009, 2010.
- Миран Митар и Горазд Мешко, *Анализа криминалних трендова у Словенији 1990–2005*, зборник радова, Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, И део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007.
- Митровић Милован, *Друштвени сукоби и криминалитет у Србији*, зборник радова: Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања, И део, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007.
- Републички завод за статистику, објављене публикације, Становништво, старост и пол – попис становништва 2011. У Републици Србији, Београд, 2012.
- Саопштење СК 12 од 15.07.2013. „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Р Србији, 2012“.
- Саопштење СК12 од 15.07.2014. „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2013“.
- Интернет: <http://sh.wikipedia.org/wiki/srbija#geografija>, 19.02.2013
- Интернет: www.stopdrogama.org, 17.06.2010.
- Интернет: <http://www.javnidug.gov.rs/default.asp?P=46&MenuItem=4>, 08.05.2015.
- Интернет: <http://www.transparency.org.uk>, од 15.02.2013.
- Интернет: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/423627/Istrazivanje-Srbija-ima-najgori-zdravstveni-sistem-u-Evropi>, 05.01.2014.
- <http://www.dw.de/korupcija-u-zdravstvu-nikad-nije-bila-ve%C4%87a/a-16884441>, 05.01.2014.

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Може се закључити да су економски и политички чиниоци у посматраном периоду снажно утицали на појаву одређених врста кривичних дела. У оквиру тих категорија доминирају велика економска неједнакост у заједници, разбијена привреда, сиромаштво, здружено са високим процентом незапослености и општим падом морала и система друштвених и националних вредности, чиме је угрожена животна егзистенција појединаца и нарушена стабилност основне ћелије сваке заједнице – породице. Такође, нелегитимна приватизација, криминално богаћење појединаца, снажан уплив и утицај политике у институције јавног сектора оснажили су корупцијска кривична дела, организовани криминалитет и смањили моћ и ефикасност полиције у супротстављању

криминалитету. С обзиром на расположивост података веома је тешко јасно и прецизно установити узроке и разлоге тренда за сваку анализирану групу кривичних дела који би идентификовану динамику веродостојно објаснили. Анализом података о криминалитету пунолетних лица (методом индукције) могуће је идентификовати појачано присуство тзв. *насилничког криминалитета*. Узроци повећаном насилничком криминалитету могу бити наведене и описане друштвене деструкције које доводе до различитих видова и нивоа инфериорности и фрустрација које се лече агресијом, али и такође недовољно ефикасном контролом органа формалне социјалне контроле. У групи кривичних дела против имовине, која имају тренд пада у посматраном периоду, кривично дело Крађа је заступљено у знатно мањем броју од кривичног дела Тешке крађе, што је анахроно већини евиденција о криминалу у свету, где је Крађа знатно заступљеније кривично дело. Овај податак може да указује на тамну бројку ове врсте кривичног дела, насталу као последица његовог некоректног евидентирања у полицијским евиденцијама. У оквиру групе кривичних дела против службене дужности кривична дела Примање мита и кривично дело Давање мита је веома мало заступљено, што може, уз одређене претпоставке веома раширене појаве корупцијског криминала у нашој земљи, да укаже на недовољну ефикасност полиције у супротстављању тој врсти криминала, али и свих осталих државних институција: јавног тужилаштва, судова, парламента и владе. Инкриминисањем појаве и примања и давања мита као кривичних дела створен је зачарани круг и ланац злочинца и «жртве», који је легалним средствима тешко идентификовати и растурити. Интересантан и веома редак спој обостране користи злочинца и *жртве* веома отежава откривање и доказивање тог кривичног дела. Једна од најтежих последица корупције је лош квалитет услуга и производа које државне институције нуде грађанима. Није случајно да је систем здравства у Србији, по квалитету функционисања, рангиран на последњем месту у Европи, а да истовремено према неким истраживањима наше здравство важи за најкорумпиранију институцију у земљи.¹³ За ефективно и ефикасно супротстављање

¹³ Интернет: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/423627/Istrazivanje-Srbija-ima-najgori-zdravstveni-sistem-u-Evropi> од 05.01.2014. Истраживање је извршила експертска организација European Health Consumer Index (EHCI), са седиштем у Шведској. Видети Интернет: <http://www.dw.de/korupcija-u-zdravstvu-nikad-nije-bila-ve%C4%87a/a-16884441>, од 05.01.2014. Према истраживању SMS пројекта и пројекта „Гласно за здравство“ нема дела Србије у којој здравство није корумпирано. Такође, о дубини проблема корупције у здравству Србије, као индикатор, говори следећи цитат DW (рубрике, политика): „Српско здравство је тотално парализовано, јер се најозбиљнија корупција управо догађа на

криминалитету, посебно његовим претећим трендовима, потребно је стратешко и координирано садејство свих органа формалне социјалне контроле. Најпре, потребно је да полиција коректније евидентира и процесуира извршена кривична дела и коректно приказује своје резултате без штимовања, базирајући се како на квантитету, тако и на квалитету. Посебно би било значајно успоставити национални систем интегрисаних база података о криминалу и његовим носиоцима, по моделу развијених земаља ЕУ (Велика Британија, Шведска, Холандија и др), са сталним стратешким анализирањем криминала чији би производ биле квалитетне стратешке процене и планови. Такође, званична политика Србије мора да буде знатно одлучнија у борби против криминала, посебно корупцијског. У том смислу неопходно је што пре донети Закон о испитивању порекла имовине заснован на принципима законодавства ЕУ и Конвенције УН о борби против корупције и примењивати га без дискриминације.

менаџерским нивоима, на које се постављају страначки кадрови, упозорава доктор Карађиновић. То су огромне зараде и огромни профити за финансирање политичких странака, и то је један од основних разлога што се ништа није урадило на сузбијању корупције у здравству“.